

ФРАЗОВІ ДІЄСЛОВА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ АСПЕКТУАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ ЗАВЕРШЕНОСТІ В БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ (BNC)

Аспект – це граматична категорія дієслова, яка вказує на те, “як протікає в часі чи як розподіляється в часі” (А.М. Пешковський) зазначена дієслівна дія. На відміну від категорії часу, аспект пов’язаний не із дійктивною часовою локалізацією дії, а з його внутрішньою “часовою структурою”, з тим як вона інтерпретується мовцем. Категорія аспекту в різних мовах характеризується різноманітністю як з боку внутрішніх (синтетичних і аналітичних) форм свого вираження, так і з боку змісту [7, с.83]. В англійській мові, аспект стосується переважно того, наскільки мовець сприймає тривалість (протікання) подій, і як різні події співвідносяться між собою в часі [9, с.223].

Джордж Керм у своїй праці “*The Grammar of English Language*” (1931р.), у розділі про дієслова, висловив думку, що в англійській мові є категорія виду “аспект”: *durative* – тривалий, *inchoative* – початковий, *effective* – завершальний. Хоча його концепцію інші науковці підтримали лише частково. *Read on, play on* – вираження тривалості; *up, down, out, off, in* – в багатьох випадках служать відтінком початковості; а в інших випадках з елементами *through, out, up, off* – вираження граничності. Частки можуть мати не лише конкретне, але й віддалене значення, абстрактного характеру. Напр. *eat up* – виражає граничність дуже абстрактно [11].

Аспектуальне значення дієслова може бути вбудованим у семантичну структуру дієслова, формуючи незмінну, похідну (вихідну) категорію, а також може бути представлене в інших граматичних категоріях [2, с.155]. Універсальною формою вираження граничності, що пов’язана з аспектуальністю, являються локальні елементи – постпозитиви (термін, запропонований Н.Н.Амосовою [1, с.131-135]).

Значно пізніше інші науковці зробили інші цікаві спостереження щодо граничності. Наприклад, М.Г.Ігнат’єва зазначала, що транзитивність, яка локалізує дію в об’єкті, обмежує тим самим цю дію, хоча граничність як особливість дії/процесу міститься лише у семантиці дієслова [3, с.28-31]. Пізніше у лінгвістиці з’явилося чимало праць, в яких науковці запропонували інвентаризацію засобів вираження певних аспектуальних значень [8].

Актуальність нашого дослідження зумовлено вивченням реального використання різноманітних засобів вираження аспектуальних значень, зокрема фразових дієслів, в автентичному мовленні, дослідження їх варіативності в різних жанрах і регістрах, частотності їх використання та розгляд їх з точки зору ергономічності.

Метою статті є дослідження наявності фразових дієслів, що виражають аспектуальне значення завершеності та аналіз їхнього використання у всіх жанрах усного і писемного мовлення. **Об'єктом** статті є дослідження фразових дієслів з аспектуальним значенням завершеності, **предметом** – фразові дієслова, що виражають необхідне аспектуальне значення. **Матеріалом дослідження** є словники фразових дієслів і Британський національний корпус.

Зауважимо, що ми, значною мірою, спираємось на ідеї Ю.О. Жлуктенка щодо вираження різноманітних аспектуальних значень за допомогою дієслів і постпозитивних приставок, які, будучи лексичними морфемами, у поєднанні з дієсловами на основі своїх власних значень розвинули ряд функціональних значень [5, с.13]. У працях цього видатного науковця-філолога представлено ряд постпозитивних приставок, які можуть виражати різні значення [4, с.112; 5; 6], проте нас цікавлять лише ті, за допомогою яких може бути виражене аспектуальне значення завершеності, а саме постпозитивні приставки *up, out, off*.

Таким чином, ми, використовуючи словники фразових дієслів і, розглянули значення, які вони виражають і обрали саме ті, які належать до фразових дієслів із аспектуальним значенням завершеності [10; 12]. Так як і фразові дієслова, що виражають аспектуальне значення інхотивності, фразових дієслів, що виражають **аспектуальне значення завершеності** є дуже багато: *blank out* (16), *block out* (50), *blot out* (51) – to deliberately stop yourself thinking about something or someone, because it is too painful or it upsets you to think about them; *branch off* (18), *turn off* (244) – to leave the main road and turn onto a smaller one; *break down* (634), *go off* (677) – to stop working; *break off* (118) – if talks between people, countries, etc. stop suddenly before they have finished; *call off* (68) – to stop an event that has been arranged from taking place, especially because of a problem; *cast off* (142) – to finish something you have been knitting by taking the last stitches off the needle in a way that stops it from coming undone; finish work; *come off* (593) – 1) to stop being connected to something or to stop sticking to something; 2) to stop taking drugs, medicines, or alcohol; *cool off* (38) – to stop feeling attracted to someone; *cut off* (1134) – to stop the supply of electricity, gas, water, money, or goods from getting to a place; *cut out* (864) – to stop eating, drinking, smoking etc something, especially in order to improve your health or lose weight; *drift off* (34) – to stop listening or paying attention to someone or something; *dry out* (132) – to stop being an alcoholic; *fade out* (16) – to gradually disappear or stop happening; *finish up* (116 – усне мовлення переважає) – to arrive or end at a particular place, after going to other places first; *finish off* (166); *get off* (863) – 1) to stop being dependent on something that you used to have regularly; 2) to stop talking about a subject and talk about something else; *give up* (1717) – to stop doing something that you did regularly, for example a job or a sport ; to stop smoking, drinking etc; *go off* (677) – to stop liking someone or something that you used to like; when food stops to be good for eating; *hang up* (86), *ring off* (21) – to end a telephone conversation by putting the part of the telephone that you speak into back in its usual place; *knock off* (42) – to stop working because it is time to go home, have

your midday meal etc; *lay off* (112) – to stop doing or having something, especially in order to rest or because it may have a bad effect on your health; *leave off* (33) – to stop doing something; *move out* (308) – to stop living in a particular apartment, house or area; *pass away* (21) – to disappear or stop existing; *poop out* (0), *drop out* (179) – to stop doing something because you are too tired; *shut off* (66), *turn off* (244), *switch off* (253) – to turn something off to stop it working; *shut up* (1277) – to stop talking, or to make someone stop talking; *sign off* (26) – to finish doing something, especially after you have been doing it for a long time; *take off* (682) – to stop someone from doing a particular type of work, usually because they are doing something badly; to leave; if you take off your clothes you become naked; *use up* (162) – to use all of something so that there is none left; *wash off* (33)/*away* (40) – to remove something using water or some other liquid; *eat up* (89) – to finish eating, etc. Наприклад: *This sight encouraged Sid and I to increase our efforts to **finish off** our double trench. Additionally he will **sign off** client reports. He tells her to **shut up**. ‘Don’t you ever **switch off**?’ I’ve **cut out** the crisps, and that’s not been easy. The activated lymphocytes are able to **use up** glucose extremely quickly. It can **eat up** your very essence. **Turn off** the tap, then restore the water supply to the tap. I asked her to **move out** at once. — But don’t **take off**, mind, while I’m getting it for you!’ You then knit two rows, and **cast off** using the linker.*

Оскільки найбільш типовими часовими формами є прості часові форми *Present Simple*, *Past Simple*, ми детально переглянули використання різноманітних фразових дієслів саме у цих формах. Слід зазначити, що майже всі фразові дієслова вживаються як в писемному, так і в усному мовленні, окрім лише деяких, що є засобами вираження ітеративного аспектуального значення (*linger over*, *pore over*, *rake over*) і, загалом, використовуються рідко. Ми зауважили також, що фразові дієслова часто вживаються у пасивному стані, наприклад: *The short-term objectives for instruction in online information retrieval, for end-user and intermediaries, **are set out** in a user-orientated manner in table 3. A host of new opportunities **were opened up**, once again revitalising the market.*

Зауважимо, що серед усіх фразових дієслів, які виражають аспектуальне значення завершеності, ми обрали найбільш частотні і детальніше розглянули їх використання як в писемному, так і в усному мовленні (в дужках біля кожного з дієслів подана частотність їх використання): *give up* (1717), *shut up* (1277), *cut off* (1134), *cut out* (864), *take off* (682), *get off* (863), *go off* (677), *break down* (634), *come off* (593), *move out* (308), *switch off* (253), *turn off* (244), *drop out* (179), *finish off* (166), *use up* (162), *cast off* (142), *dry out* (132), *break off* (118), *finish up* (116). Наприклад: *‘My alarm clock didn’t **go off**.’ ‘Oh **shut up!**’ yelled Jo. The activated lymphocytes are able to **use up** glucose extremely quickly. Anyway I’ll better **get off**. It’s gonna **come off**.* Розглянуті нами фразові дієслова вживаються як в писемному, так і в усному мовленні. Слід зазначити, що найбільш типовими і ергономічними фразовими дієсловами як засобами вираження аспектуального значення завершеності в усному мовленні є *shut up*, *get off*, *go off*, *come off* (усі ці фразові дієслова, окрім *finish up*, найчастіше вживаються в часовій формі *Present Simple*, і менше – в *Past Simple*), які найбільш типово

використовуються у повсякденному спілкуванні. Такі фразові дієслова як *cut out*, *cast off*, три дієслівні форми яких співпадають, також частіше вживаються в *Present Simple*, ніж в *Past Simple*, а от фразові дієслова *cut off* (типово вживаються в пасивному стані), *take off*, *go off*, *move out*, *switch off*, *turn off*, *drop out*, *use up*, *break off*, *finish up*, навпаки, частіше вживаються в часовій формі *Past Simple*, ніж у *Present Simple*. Наприклад: *So they all **went off** to lunch with the mayor, while a messenger was sent to the Registrar of Births, Marriages and Deaths to get the necessary information. His Dad **turned off** the road they were in, into one lined with trees. The doctor finished and **cut off** the end of the tape neatly. She **broke off**, wiping her eyes.* Спільним між усіма фразовими дієсловами вираження аспектуального значення завершеності є те, що майже всі вони найчастіше зустрічаються в художній літературі і віршах. Крім того, такі фразові дієслова як *give up*, *cut off*, *cut out*, *move out*, *drop out*, *use up*, *break off* часто вживаються також в неакадемічній прозі і бібліографії, а *break down* часто вживається і в академічній, і в неакадемічній прозі та бібліографії. Зауважимо, що фразові дієслова, які виражають аспектуальне значення завершеності є поширеними також і в газетах, і в інших опублікованих матеріалах. Що стосується усного мовлення, то, окрім повсякденного спілкування, яке насичене вище згаданими фразовими дієсловами, вони вживаються також і в розділах вільного часу і освіти, значно менше їх є в розділі бізнесу, і найменше – в розділі інституційного спілкування. Розподіл використання таких фразових дієслів за віковими характеристиками вказує на те, що, як завжди, основну позицію у використанні їх займають дорослі люди, але цікавим виявляється факт, що деякі з дієслів частіше вживають діти, ніж підлітки – це *shut up*, *cut out*, а також дієслівні форми *went off*, *switched off*, *turned off*, *broke off*. Якщо порівнювати використання фразових дієслів, що є засобами вираження аспектуального значення завершеності, чоловічою і жіночою статтю, то ми зауважили, що, як і раніше, жінки дещо частіше вживають більшість з цих фразових дієслів, винятками є лише *drop out*, яке частіше вживають чоловіки, ніж жінки (10 прикладів з цим фразовим дієсловом чітко вживають чоловіки, а 8 – жінки), а також *finished off*, яке вживають обидві статі майже однаково (10 прикладів – чоловіки, 11 – жінки). Слід зазначити, що найбільш типовими і ергономічними утвореннями фразових дієслів, що виражають аспектуальне значення завершеності є такі, що складаються із найбільш частотних і, тим самим, типових дієслів, таких як *go*, *get*, *give*: *'Shut up!'* *Get off my desk!* *Any idiot can go off and do that. So she could come off the lead. 'Can you finish up here?' she asked.*

Дані про використання фразових дієслів у сучасній англійській мові вказують на те, що абсолютну більшість вживання цих одиниць складають найпростіші часові форми – *Present Simple* і *Past Simple*. У порівнянні з ними інші кількісні дані виглядають незначними. Слід зазначити, що частотність вживання фразових дієслів у формах *Continuous* значно нища за форми *Simple*. Цей факт ще раз доводить поширеність двох часових форм *Present Simple* і *Past Simple*, з одного боку, та їх ергономічність, з іншого. При чому це стосується

різних жанрів як письмового, так і усного мовлення. Хоча фразові дієслова вже давно отримали репутацію атрибутів усного мовлення, зустрічаються вони в абсолютній більшості у мовленні дорослих. Очевидно, незначна кількість слововживань у мовленні дітей і підлітків вказує на те, що відповідна складова мовної і комунікативної компетенції людини формується пізніше.

Література

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – Л., 1963. – 250 с.
2. Блох М.Я. Теория грамматики английского языка / М.Я.Блох. – М. : Высшая школа. – 1983. – 383 с.
3. Игнатъева М.Г. Реализация категориальных значений предельности/непредельности и переходности/непереходности в причастиях прошлого времени / М.Г.Игнатъева // Понятийные категории и их языковая реализация. – Л.: ЛГПИ им.Герцена, 1989. – С. 28-32.
4. Жлуктенко Ю.О. О так называемых сложных глаголах типа stand up в современном английском языке / Ю.О. Жлуктенко // Вопросы языкознания. – К.,1954. – №5. – с.105-113.
5. Жлуктенко Ю.О. Постпозитивные глагольные приставки в современном английском языке: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Філологія” / Ю.О. Жлуктенко. – Київ, 1953. – 17с.
6. Жлуктенко Ю.О. Степень подвижности II компонента английских глагольных единиц типа stand up / Ю.О. Жлуктенко // Вопросы теории английского языка. – К.,1958. – №10. – с.113-124.
7. Маслов Ю.С. Аспектология / Ю.С. Маслов // Лингвистический Энциклопедический словарь [под ред. В.Н.Ярцевой]. – Москва: Советская Энциклопедия, 1990. – 685с.
8. Тлунова С.П. Способы выражения фазовых значений в английском и русском языках : [учеб.пособие по спецкурсу] / С.П.Тлунова. – Кемерово : Кемеров. гос.ун-т, 1986. – 84 с.
9. Carter R., McCarthy M. Cambridge Grammar of English. A Comprehensive guide. Spoken and Written English Grammar and Usage / Roland Carter, Michael McCarthy. – Cambridge, 2006. – 973р.
10. Courtney R. Longman Dictionary of Phrasal Verbs: The learner’s guide to two-word verbs / Rosemary Courtney. – Longman Group Limited. – 1983. – 734р.
11. Curme G. A Grammar of the English language / G. Curme. – London, 1931. – Vol. III. Syntax. – 616р.
12. Longman Phrasal Verbs Dictionary: over 5000 phrasal verbs. – Pearson Education Limited, 2000. – 608р.

У статті розглянуто різновиди постпозитивних приставок і фразових дієслів, що виражають аспектуальне значення завершеності. Переглянуто варіативність цих фразових дієслів у різних жанрах писемного і усного мовлення. Також до аналізу включено перегляд частотності їх використання серед різної вікової аудиторії (дітей, підлітків, дорослих). Проведено спостереження щодо змін, які відбуваються при ускладненні часових форм та їх використанні.

Ключові слова: *аспектуальне значення, ергономічність, завершеність, постпозитивна приставка.*

В статье рассмотрены разновидности постпозитивных приставок и фразовых глаголов, которые выражают аспектуальное значение завершенности процесса. Рассмотрена вариативность этих фразовых глаголов в разных жанрах устной и письменной речи. Анализ также включает частотность их использования разной возрастной аудиторией (дети, подростки, взрослые). Проведено исследование изменений структуры предложения, которые происходят при усложнении временных форм и их использовании.

Ключевые слова: *аспектуальное значение, эргономичность, завершенность, постпозитивная приставка.*

The article deals with the varieties of postpositives and phrasal verbs that express the definitive aspectual meaning. The variation of the phrasal verbs in different genres of written and transcribed speech is analysed. Also the frequency of the usage of these phrasal verbs by different categories of speakers (children, teenagers, adults) is analyzed. The changes in the usage of complex tense forms are discovered.

Key words: *aspectual meaning, ergonomics, definitiveness, and postpositives.*